

Reintegracija bivših osuđenika ili put u recidivizam (kriminalni povratak)*

Sadmir Karović

Pravni fakultet, Univerzitet u Travniku, Bosna i Hercegovina

U ovom radu intencija autora je da aktualizira i problematizira pitanje adekvatnosti izvršnog krivičnog prava na planu socijalne adaptacije i reintegracije osuđenih lica nakon izdržane kazne zatvora, te kritički sagleda potencijalne probleme i rizike sa kojima se susreće ova populacija. Humanizacija izvršnog krivičnog prava obavezuje na poštivanje ličnog integriteta i dostojanstva svakog pojedinca, te primjene odgovarajućih progama i tretmana u cilju promjene ponašanja i povećanja svjesnosti o štetnosti kriminaliteta, kako bi se postigla određena svrha. U tom smislu, zakonodavac je propisao katalog prava kao i utvrdio, odnosno propisao određena pravila u postupanju, posebno kada su u pitanju specifične kategorije (maloljetnici, lica sa mentalnim poremećajima, lica sa invaliditetom, korisnici opojnih droga i drugo). Posebna pažnja je posvećena maloljetnicima zbog njihovog uzrasta, odnosno starosti, krivičnog pravnog položaja, te potencijalnog rizika od recidivizma (kriminalnog povrata) sa posebnim osvrtnom na kažnjavanje i izvršenje kazne maloljetničkog zatvora. S tim u vezi, u fokusu interesovanja je socijalna adaptacija i reintegracija bivših osuđenika, odnosno zatvorenika sa posebnim osvrtnom na realne probleme i izazove sa kojima se susreću bivši osuđenici nakon izdržane kazne i izlaska iz kazneno-popravnog zavoda.

KLJUČNE REČI: izvršno krivično pravo / osuđenici / maloljetnici / recidivizam

* Korespondencija: karovic.s@hotmail.com, Pravni fakultet, Univerzitet u Travniku, Azapovići 439, Kiseljak 71250, Bosna i Hercegovina
ORCID <https://orcid.org/000-0003-1777-0370>

Uvod

Suzbijanje kriminaliteta predstavlja imperativ za društvo (Stojanović, 1991) odnosno državu koja se susreće sa brojnim i raznovrsnim savremenim izazovima, cijeneći da se kriminalitet kao složena društvena pojava u fenomenološkom smislu mijenja, modifikuje i prilagođava aktuelnim političkim, ekonomskim i drugim uslovima i okolnostima (Karović, 2018). Savremena era u kojoj danas živimo, djelujemo i egzistiramo nameće neke nove društvene uslove i okolnosti koji na određen način iniciraju i kreiraju društvene procese i samim tim utiču na etiološko – fenomenološki aspekt kriminaliteta (Karović, 2018 str. 840).

Adekvatnost institucionalne reakcije na kriminalitet se ispoljava kroz prizmu blagovremenog i efikasnog djelovanja savremenog krivičnog prava uključujući njegova tri pod/sistema: materijalno pravo, procesno pravo i izvršno krivično pravo (Karović & Simović, 2020a). Navedeno djelovanje je primarno usmjereno na efikasnu i energičnu borbu protiv kriminaliteta (Karović & Simović, 2022) ali istovremeno i adekvatan tretman izvršilaca krivičnih djela, odnosno osumnjičenih, optuženih i osuđenih lica sa intencijom njihove socijalne adaptacije i reintegracije u društvo u konačnici, gdje će isti biti korisni članovi određene lokalne zajednice. U tom smislu, nakon okončane krivične procedure, odnosno krivičnog postupka i donošenja pravosnažne sudske odluke (Drašković, 2017), izvršno krivično pravo (penitensijarno pravo) ima pred sobom izuzetno važan ali složen zadatak da putem raspoloživih kapaciteta, resursa i mogućnosti utiče na ličnost osuđenog lica, odnosno zatvorenika u smislu njegove individualne svjesnosti o štetnosti kriminaliteta, te adekvatnim tretmanom efektivno djeluje na njegovo prevaspitavanje, odnosno resocijalizaciju (Karović & Simović, 2022). A da bi određena krivična sankcija koja je propisana u krivičnom pravu i izrečena od strane nadležnog suda mogla u potpunosti da ostvari Krivičnim zakonikom propisanu svrhu, potrebno je da ona bude na odgovarajući način izvršena, od za to nadležnih organa (Stevanović & Igrački, 2015).

Međutim, ključno pitanje se postavlja da li će se u konačnici ostvariti svrha posebne ili specijalne prevencije krivičnog prava, tj. da li će nakon izdržane kazne određeno lice nastaviti da vrši određena krivična djela (recidivizam-kriminalni povrat) ili će se socijalno adaptirati i reintegrirati u društvenu zajednicu i iskazati svoje lične sklonosti, vještine i znanja kao društveno odgovoran i koristan član. Odgovori na ovo pitanje su različiti i uslovljeni su prije svega određenim uslovima i okolnostima kao što su npr.

vrsta i priroda krivične stvari i sankcije (Ikanović, 2024), psiho-fizičkog profila ličnosti i njegovih individualnih karakteristika, uticaj društvene sredine, ekonomski uslovi, porodične prilike, lične sklonosti i drugo (Karović & Simović, 2022).

Da bi kazna zatvora ispunila svoju svrhu potrebno je da osnovni uslovi boravka u zatvoreničkom sistemu omogućavaju provođenje mjera kojima se vrši resocijalizacija zatvorenika i reintegracija u život na slobodi (Radetić-Lovrić et al., 2017). U tom smislu, posebnu pažnju zavređuju maloljetnici kao specifična starosna kategorija, s obzirom da je zakonodavac odredbe materijalnog, procesnog i izvršnog krivičnog prava prilagodio upravo njihovom uzrastu, individualnim karakteristikama i realnim potrebama na planu njihovog prevaspitanja, resocijalizacije, pravilnog razvoja i drugo (Karović et al., 2020). Također, kada je u pitanju adekvatan tretman maloljetnika kao osuđenih lica u odgovarajućim ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija, zakonodavac je utvrdio, odnosno propisao određena pravila i uslove, te na taj način uspostavio jasnu diferencijaciju u postupanju u odnosu na punoljetna lica. S obzirom na tendenciju humanizacije savremenog krivičnog prava (materijalnog, procesnog i izvršnog) neophodno je apostrofirati zaštitu ljudskih prava i sloboda koja se praktično operacionalizira kroz prizmu dosljedne primjene prava osumnjičenog, optuženog i osuđenog lica, odnosno zatvorenika. Bosna i Hercegovina kao i države iz okruženja su potpisale i ratifikovale brojne međunarodnopravne dokumente koji inkorporiraju određene međunarodne standarde, koji determiniraju neposredno postupanje nadležnih organa, subjekata i agencija za sprovođenje zakona.

Tendencija humanizacije izvršnog krivičnog prava

Jedno od ključnih pitanja savremenog izvršnog krivičnog prava jeste pitanje adekvatnosti izvršenja krivičnih sankcija i njihov konkretan učinak, odnosno dejstvo na osuđeno lice, odnosno zatvorenika u kontekstu socijalne adaptacije i reintegracije. Mada je izučavanje primjene i efekata krivičnih sankcija pretežno od značaja za ostvarivanje specijalne prevencije, ono može doprinijeti i davanju odgovora na neka opšta pitanja u vezi sa određenim krivičnim sankcijama (Stojanović, 2016). Smisao specijalne ili posebne prevencije usmjeren je na lice koje izvrši određeno krivično djelo, da shvati svrhu i prirodu kažnjavanja i shodno navedenom ne vrši krivično djelo u budućnosti. Intencija zakonodavca je da krivičnopravna sankcija pored represivne komponente ostvari i preventivno dejstvo na osuđeno lice.

U zadnje vrijeme sve se više u naučnoj i stručnoj javnosti sa razlogom aktualizira preventivna funkcija savremenog krivičnog prava, odnosno njegovo preventivno djelovanje, kako na pojedinca tako i na opštu javnost u vezi povećanja i jačanja svijesti o štetnosti kriminala. Nije sporno da je savremeno krivično pravo po svojoj prirodi, karakteru (Mihajlovski, 1983) i svrsi primarno orijentisano na represiju kao krajnji ili ekstreman institucionalni odgovor i reakcija države na kriminalitet ali u zadnje dvije decenije imamo prisutnu jednu tendenciju humanizacije savremenog krivičnog prava (Karović & Simović, 2020b, 2020c) uključujući njegova tri pod/sistema (materijalno, procesno i izvršno krivično pravo). Humanizacija modernog društva podrazumijeva humanizaciju krivičnog postupka, što sada prepoznaje i zakonodavac u važnosti odbrane ljudskih prava i sloboda, s obzirom da je rasvjetljavanje i rješavanje krivičnih predmeta direktno određeno i povezano sa odgovarajućom zaštitom ljudskih prava i sloboda (Zadorozhnaya & Karović, 2022).

Navedena tendencija humanizacije se neposredno ispoljava u zaštiti osnovnih ljudskih prava i sloboda svakog pojedinca bez obzira na njegovu nacionalnu etničku, vjersku ili rasnu pripadnost ili neko drugo lično svojstvo. U prilog naprijed navedenom, možemo navesti veoma intenzivne i dinamične aktivnosti međunarodne zajednice na planu izrade i usvajanja brojnih međunarodnopravnih dokumenata koji u fokusu interesovanja imaju upravo afirmaciju i promociju ljudskih prava i sloboda. Humanizacija savremenog krivičnog prava se neposredno odnosi i na izvršno krivično pravo, odnosno izvršenje krivičnih sankcija (Igrački, 2020) sa jasno izraženom namjerom da se odbace i prevaziđu određena arhajska, prevaziđena i neprihvatljiva shvatanja o svrsi kažnjavanja i nehumanom tretmanu osuđenih lica od strane lica kojima su povjerena ovlaštenja u ustanovama odnosno subjektima za izvršenje krivičnih sankcija.¹ Kao što je opštepoznato izvršno krivično pravo je prošlo dug razvojni put u različitim društveno-istorijskim periodima, počev od nehumanog i surovogodnosa i postupanja svojstvenog za srednji vijek (npr. odsijecanje dijelova tijela, javno kamenovanje, bičevanje i drugo), pa sve do danas kada se afirmišu i promovišu univerzalne ljudske vrijednosti koje se neposredno ispoljavaju putem zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda za koje je civilizovan svijet posebno zainteresovan. Reakcija na kriminalitet se u različitim društveno - istorijskim periodima mijenjala, modifikovala i prilagođavala aktuelnim potrebama u zavisnosti od ukupnog stepena razvoja, određenih uslova i

¹ Detaljnije vidjeti čl. 57. Zakon Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera, Sl. glasnik BiH br. 22/2016-prečišćen tekst

drugih specifičnosti koje su neposredno ili posredno uticale na odgovor društva, odnosno države na različite pojavne oblike kriminaliteta. Također, kriminalitet kao složena društvena pojava se mijenjala, modifikovala i prilagođavala određenim političkim, ekonomskim, socijalnim i drugim uslovima i specifičnostima, tako da je i kriminalitet potrebno promatrati kroz prizmu njegovih fenomenoloških oblika ispoljavanja. Na društvenoj sceni i danas imamo dvije suprotstavljene strane, borba između dobrog i lošeg čini dio naše svakodnevnice, a posebnu pažnju zavređuju specifični oblici organizovanog kriminaliteta sa nekim novim fenomenološkim oblicima ispoljavanja (krivična djela iz oblasti opojnih droga, trgovine ljudima, visokotehnološki/sayber kriminalitet i drugo).

Na današnjem stepenu ukupnog razvoja, situacija se značajno promijenila s obzirom na veoma intenzivne reformske procese koji nisu zaobišli ni izvršno krivično pravo koje je po svom sadržaju, prirodi, svrsi i drugim karakteristikama usmjereno na prihvatanje i implementaciju međunarodnopravnih standarada (katalog prava osuđenog lica, odnosno zatvorenika). U tom smislu neophodno je apostrofirati specijaliziranost, odnosno stručnu osposobljenost lica u ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija u cilju adekvatnog tretmana prema osuđenim licima za vrijeme izdražavanja kazne zatvora. Sama sudska odluka u formi osuđujuće presude u zavisnosti od same prirode krivične stvari, ima određeno psihološko dejstvona osuđeno lica, tako da prelazak u jedan novi kolektiv zahtijeva i uspostavljanje različitih međuljudskih (društvenih) odnosa i obrazaca ponašanja u ustanovi za izvršenje krivičnih sankcija koji su regulisani internim zavodskim pravilima i procedurama. U Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija postoje organizacione jedinice koje se bave poslovima obezbjeđenja, vaspitnog tretmana, zdravstvene zaštite, radnog angažovanja pritvorenika i zatvorenika kao i opštih i zajedničkih poslova.²

Za neometano odvijanje uobičajenih, odnosno svakodnevnih aktivnosti zatvorenika uspostavljene su određene službe koje u skladu sa svojim nadležnostima preduzimaju kontinuirane, organizovane i planske aktivnosti usmjerene na zadovoljenje određenih potreba navedenih lica i obezbjeđenja adekvatnog tretmana. Također, u Zavodu, u pravilu, postoji grupa stručnjaka za ispitivanje ličnosti i utvrđivanje programa tretmana zatvorenika (psiholog, pedagog, socijalni radnik, ljekar, diplomirani pravnik i drugi

² Detaljnije vidjeti čl. 19 stav 1. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija., pritvora i drugih mjera, Sl. glasnik BiH br. 22/2016-prečišćen tekst

stručnjaci).³ Navedeno jasno upućuje na jedan multidisciplinarni pristup i odnos stručnjaka raznih profila kada je u pitanju tretman prema zatvoreniciima koji svaki iz svog stručnog ugla djeluje i pruža značajan doprinos na realizaciji adekvatnog tretmana.

Prilikom izražavanja kazne zatvora zatvorenici imaju pravo na katalog propisanih prava i to kako slijedi:

1. humano postupanje,
2. pravo na religiju, odnosno zadovoljavati svoje vjerske potrebe,
3. grupni i odvojeni tretman pritvorenika i zatvorenika,
4. informisanje pritvorenika i zatvorenika s pravilima kućnog reda, pravima i dužnostima, disciplinskim prekršajima i predviđenim kaznama,
5. biračko pravo,
6. adekvatan tretman prema ženama (npr. porođaj izvan zavoda),
7. adekvatan medicinski, odnosno zdravstveni tretman,
8. odgovarajući smještaj i higijenski uslovi,
9. odijevanje,
10. ishrana,
11. invalidsko osiguranje,
12. komunikacija i pritužbe,
13. katalog osnovnih prava (boravak na otvorenom, najnužnije potrebe, biblioteka, slobodne aktivnosti, rad i drugo).⁴

U vezi naprijed navedenog, posebnu pažnju zavređuju specifične kategorije zatvorenika u pogledu adekvatnog tretmana i zadovoljenja njihovih specifičnih individualnih potreba kao što su sljedeće kategorije: lica sa mentalnim poremećajima, ovisnici o opojnim drogama, lica sa određenim stepenom invaliditeta, maloljetna lica i drugo.

Međutim, i danas sam pojam izvršno krivično pravo, odnosno izvršenje krivičnih sankcija, u pštoj javnosti prije svega asocira na represiju, odnosno kažnjavanje učinilaca krivičnih djela, tako da se još uvijek na pravilan način ne shvata svrha i preventivna priroda primjene određene sankcije na osuđeno lice. S druge strane, adekvatan tretman zatvorenika zavisi od vrste i prirode krivične stvari, zatim određenih individualnih psiho-fizičkih ličnih karakteristika i drugih specifičnosti koje determiniraju profil ličnosti.

³ Detaljnije vidjeti čl. 20 stav 3. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija., pritvora i drugih mjera, Sl. glasnik BiH br. 22/2016-prečišćen tekst

⁴ Detaljnije vidjeti čl. 57.-87. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija., pritvora i drugih mjera, Sl. glasnik BiH br. 22/2016-prečišćen tekst

Tretman osuđenika kao veoma širok pojam, prožima više sadržaja postupanja prema osuđenicima u kaznenim ustanovama među kojima najčešće srećemo izraze tretman, popravljjanje, prevaspitanje, resocijalizacija, reintegracija i rehabilitacija (Simović, 2023). Iz naprijed navedenog prepoznamo važnost, svrsishodnost i ulogu izvršnog krivičnog prava na planu ostvarivanja primarne funkcije savremenog krivičnog prava koja se ispoljava u zaštiti najvažniji dobara i vrijednosti.

Reintegracija bivših osuđenika u društvo ili put u recidivizam (kriminalni povratak)

Kompleksna ustavnopravna struktura države Bosne i Hercegovine neposredno uslovljava i primjenu zakona o izvršenju krivičnih sankcija na četiri nivoa vršenja vlasti (državni nivo, entiteti Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska, Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine). Zakonodavac je propisao i pomoć nakon otpusta, odnosno pomoć zatvorenici otpuštenim sa izdržavanja kazne zatvora koju pružaju nadležni organi, ustanove i druga pravna lica pružace potrebnu pomoć za njihovo lakše i brže uključivanje u redovan život na slobodi koja podrazumijeva ali i ne ograničava na iznalaženje privremenog smještaja i obezbjeđenje ishrane, neophodno liječenje, iznalaženje nove sredine u kojoj će osuđeno lice živjeti, pomoć u sređivanju porodičnih prilika, u pronalaženju zaposlenja i završetak započetog stručnog osposobljavanja i davanje novčane pomoći za podmirivanje najnužnijih potreba.⁵

S obzirom na primarni cilj izvršnog krivičnog prava koji se praktično operacionalizira putem adekvatnog tretmana osuđenih lica, odnosno zatvorenika, usmjereno na njihovu resocijalizaciju i reintegraciju u društvo, rezultati takvog djelovanja odnosno postupanja su prepoznatljivi i mjerljivi neposredno nakon izdržane kazne zatvora. Povratku zatvorenika u zajednicu treba prethoditi tretmanski rad tijekom izvršavanja kazne i neposredna priprema zatvorenika za otpust (Maloić, 2020). Nakon izdržane kazne zatvora u odgovarajućoj ustanovi, lice se suočava sa brojnim problemima i izazovima, prije svega ekonomske, društvene, psihosocijalne i druge prirode. Proces socijalne adaptacije i reintegracije u društvo, odnosno lokalnu zajednicu neposredno ili posredno zavisi od brojnih i raznovrsnih faktora. U samom početku, lice se postepeno privikava na nove uslove i

⁵ Član 136. Zakona Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera, Sl. glasnik BiH br. 22/2016-prečišćen tekst

okolnosti, s obzirom da je prilikom izdržavanja kazne zatvora u odgovarajućoj ustanovi (zavodu), duži period bio adaptiran na određene uslove, odnosno pravila kućnog reda (ograničenje kretanja, dnevni raspored aktivnosti, smještaj i drugo).

Nakon izlaska iz zatvora, prioritet predstavljaju određena pitanja egzistencijalne prirode kao što su zaposlenje, odgovorajući smještaj ali i s druge strane i obnavljanje, odnosno uspostavljanje jakih porodičnih i drugih društvenih veza na planu adekvatne psiho-socijalne podrške i pomoći. Niske kvalifikacije značajno smanjuju zatvorenikove izgleda za zapošljavanje nakon otpuštanja iz zatvora, a nemogućnost zapošljavanja je jedan od ključnih čimbenika za ponovno počinjenje kaznenog djela (Mataija, 2014). Neposjedovanje određene stručne spreme, odnosno potrebnih znanja i vještina predviđenih za određeno radno mjesto, direktno utiče na nemogućnost adekvatnog radnog angažmana.

Dakle, loše ekonomsko stanje koje prouzrokuje brojne probleme i poteškoće egzistencijalne prirode, prije svega nezaposlenost, jedan je od ključnih etioloških faktora koji neposredno ili posredno utiču na recidivizam, odnosno kriminalni povrat. Jednokratne novčane pomoći kao oblik finansijske podrške od strane službe socijalne zaštite samo trenutno, odnosno kratak vremenski period može pomoći, iz čega proizilazi da je veoma važno obezbjediti zaposlenje i kontinuirane ili redovne novčane prihode u cilju zadovoljenja finansijskih odnosno egzistencijalnih potreba.

Na psiho-socijalnom planu najvažniji je aspekt, odnosno segment podrške, razumijevanja i iskazivanja posebnog senzibiliteta od strane porodice, rodbine ali i lokalne zajednice u cjelini gdje lice živi, odnosno boravi, na planu brže, lakše i jednostavnije socijalne adaptacije i reintegracije u društvo. Pokidane porodične, bračne ili rodbinske veze negativno utiču na adaptivni proces. Izlaskom iz zavoda za izvršenje krivičnih sankcija lice tj. bivše osuđenik se suočava sa određenim izazovima i u tom prevazilaženju istih veoma važna je psiho-socijalna podrška. Na tom planu, pažnju zavređuje služba socijalne zaštite koja putem stručnih lica (socijalni radnik, psiholog, pedagog i drugo) može značajno pomoći u prevazilaženju i rješavanju određenih izazova sa kojima se bivši osuđenik suočava.

U kontekstu pružanja adekvatne psiho-socijalne podrške neophodno je apostrofirati jedan od ključnih problema koji ima važan uticaj na proces socijalne adaptacije i reintegracije, a to je stigmatizacija bivšeg osuđenika u društvu, odnosno lokalnoj zajednici, pa čak i od strane najbližih srodnika

(članova porodice), prijatelja, komšija. Pretpostavlja se da je adekvatan tretman pozitivno i svrsishodno uticao na promjenu neprihvatljivog ponašanja i odbacivanje nekih destruktivnih obrazaca ponašanja, te povećanja svijesti o štetnosti kriminaliteta. Stigmatizacija u društvu, odnosno lokalnoj zajednici izuzetno negativan uticaj ima na maloljetnike koji nakon kazne maloljetničkog zatvora i izlaska iz zavoda upravo očekuju adekvatan društveni ambijent koji podrazumijeva pomoć, kao i različite oblike podrške.

Zakonodavac je iskazao poseban senzibilitet i protektivni odnos prema ovoj specifičnoj kategoriji kada je u pitanju korištenje određenih pojmova, odnosno termina, upravo sa intencijom da se izbjegne stigmatizacija maloljetnika u društvu, a sve u cilju socijalne adaptacije i reintegracije. Međutim, nesmijsmo ignorisati ili zanemariti i kritike koje ukazuju da osuđena lica za vrijeme izdržavanja kazne zatvora se povežu sa drugim osuđenima koji su stariji i iskusniji, uključujući i recidiviste, te da se dodatno profiliraju i „usavrše“ za vršenje određenih krivičnih djela nakon izlaska iz zatvora. Postoji bojazan da se u određenim situacijama osuđena lica, posebno mlađa populacija, praktično „regrutuju“ i pripremaju da nakon izlaska iz zatvora vrše određena krivična djela. Također, poseban problem u vezi socijalne adaptacije i reintegracije nakon izdržane kazne zatvora i izlaska iz zavoda imaju specifične kategorije koje zbog svojih ličnih psihofizičkih osobina i zdravstvenih problema zahtijevaju određenu pomoć i podršku stručnih lica kao što su npr. lica sa određenim stepenom invaliditeta, lica sa mentalnim poremećajima, lica sklona uživanju opojnih droga, starije osobe i drugo.

Uvažavajući naprijed navedeno, potrebno je prepoznati, utvrditi i identifikovati sve potencijalne etiološke faktore, odnosno uzroke i rizike koji neposredno ili posredno utiču na povećanje recidivizma, odnosno kriminalnog povrata, a u cilju njihovog otklanjanja ili bar reduciranja u skladu sa realnim mogućnostima. Također, individualni programi na kojima se zasniva tretman osuđenih lica, posebno kada se radi o određenim specifičnim kategorijama, zahtijeva kritičko preispitivanje sa intencijom modifikacije i prilagođavanja realnim potrebama na planu postizanja očekivanih rezultata.

Zaključak

U savremenim uslovima pred izvršno krivično pravo se postavljaju kompleksni zadaci usmjereni na adekvatan tretman osuđenih lica, odnosno zatvorenika na planu promjene njihovog ponašanja, te jačanja svijesti o štetnosti kriminala. Socijalna adaptacija i reintegracija bivših osuđenika je imperativ, kako bi se smanjila prisutnost recidivizma, odnosno kriminalnog povrata. Pokidane porodične, bračne ili rodbinske veze negativno utiču na adaptivni proces. Izlaskom iz zavoda za izvršenje krivičnih sankcija, lice, tj. bivši osuđenik se suočava sa određenim izazovima i u tom prevazilaženju istih veoma važna je psiho-socijalna podrška. Na tom planu, pažnju zavređuje služba socijalne zaštite koja putem stručnih lica (socijalni radnik, psiholog, pedagog i drugo) može značajno pomoći u prevazilaženju i rješavanju određenih izazova sa kojima se bivši osuđenik suočava. Međutim, da bi se ispunio taj postavljeni cilj, neophodno je prethodno obezbjediti i zadovoljiti određene uslove ekonomske, društvene, psiho-socijalne i druge prirode od kojih neposredno zavisi proces socijalne adaptacije i reintegracije u društvo, odnosno u lokalnu zajednicu. Također, na tom planu neophodno je obezbjediti specijaliziranost ali i svakako potreban stepen koordinacije nadležnih organa, subjekata i agencija za sprovođenje zakona, kako bi se bivšem osuđeniku nakon izdržane kazne zatvora i izlaska iz kazneno-popravnog zavoda, praktično omogućilo da postane koristan član društvene zajednice u kojoj boravi i djeluje. U tom smislu, od navedenih lica kojima su povjerena ovlaštenja zahtijeva se posjedovanje specijaliziranih znanja i vještina prilikom postupanja prema maloljetnicima, kako bi se izbjegli negativni efekti i dejstvo na ličnost maloljetnika (lično dostojanstvo, stigmatizacija ili drugo).

Dakle, postoje brojni i raznovrsni problemi, izazovi i barijere sa kojima se neposredno ili posredno suočava navedeno lice na putu prema uspješnoj socijalnoj adaptaciji i reintegraciji. Postoji saglasnost da generalno loša ekonomska situacija svakako negativno utiče prije svega na zadovoljenje određenih uslova egzistencijalne prirode (npr. adekvatan posao, smještaj i drugo).

Iz navednog proizilazi da lice nakon izdržane kazne zatvora i izlaska iz kazneno-popravnih zavoda, zahtijeva i dalje adekvatnu pomoć i podršku nadležnih službi. Poseban problem u vezi socijalne adaptacije i reintegracije nakon izdržane kazne zatvora i izlaska iz zavoda imaju specifične kategorije koje zbog svojih ličnih psiho-fizičkih osobina i zdravstvenih problema zahtijevaju određenu pomoć i podršku stručnih lica kao što su npr. lica sa

određenim stepenom invaliditeta, lica sa mentalnim poremećajima, lica sklona uživanju opojnih droga, starije osobe i drugo.

Kada je u pitanju Bosna i Hercegovina, neophodno je uspostaviti probacijsku službu kao svojevrsan operativni servis namijenjen upravo kao pomoć, briga i podrška ovoj specifičnoj kategoriji lica, kako bi se obezbjedile sve neophodne pretpostavke i uslovi na planu prevazilaženja brojnih i raznovrsnih izazova i u konačnici omogućila socijalna adaptacija i reintegracija u lokalnu zajednicu kao krajnji cilj sveukupnih aktivnosti.

Literatura

- Drašković, D. (2017). Pravo na pravično suđenje. *Matica*, 71, 7–46.
- Ikanović, V. (2024). Odmjeravanje kazne. *Godišnjak fakulteta pravnih nauka*, 14(14), 130–146. <https://doi.org/10.7251/GFP2414130I>
- Igrački, J. (2020). Alternativne sankcije i probacioni sistem – Međunarodni standardi i stanje u Srbiji. U S. Nogo (Ur.), *Liber Amicorum prof. dr Milenko Kreća: međunarodno javno i krivično pravo u XXI veku* (str. 519–530). Udruženje za međunarodno krivično pravo.
- Karović, S. (2018). Krivičnopravno suzbijanje organizovanog kriminaliteta u Bosni i Hercegovini–mogućnosti, izazovi i perspektive. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 55(4), 835–852. <https://doi.org/10.31141/zrpf.2018.55.130.835>
- Karović, S., Maloku, A., & Shala, S. (2020). Maloljetničko krivično pravo u Bosni i Hercegovini sa osvrtom na krivičnopravni položaj i odgovornost maloljetnika. *Kriminalističke teme*, 20(1–2), 107–122.
- Karović, S., & Simović, M. (2020c). Krivičnopravno suprotstavljanje visokotehnološkom-kompjuterskom kriminalitetu: Savremeni izazovi, dileme, perspektive u kaznenom pravu i pravosuđu. U J. Kostić & M. Matić Bošković (Ur.), *Digitalization in Penal Law and Judiciary* (str. 45). Institut za uporedno pravo. Institut za kriminološka i sociološka istraživanja. https://doi.org/10.56461/ZR_22.DUKPP
- Karović, S., & Simović, M. (2020b). Pravna priroda i osnovne procesne determinante krivičnog postupka u Bosni i Hercegovini. *Časopis Vještak*, 6–8(1–3), 68–74. <https://doi.org/10.7251/GFP2010199K>
- Karović, S., & Simović, M. (2020a). Rasvjetljavanje i rješenje krivične stvari u krivičnom postupku Bosne i Hercegovine – raskol između normativnog i stvarnog. *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka*, 10(10), 208–218. <https://doi.org/10.47152/rkpk.61.3.5>
- Karović, S., & Simović, M. (2022). Criminal law, criminal procedure and criminal aspects of the crime of murder. *Časopis Vještak*, 14(1–2), 26–34. DOI: 10.7251/VJE2201026K

- Maloić, S. (2020). Pojam i-koga štiti, zašto i kako? *Kriminologija i socijalna integracija*, 28(1), 11–46. <https://doi.org/10.31299/ksi.28.1.2>
- Mihajlovski, A. (1986). Subjekt krivičnog dela. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 34(6), 634–651.
- Mataija, A. (2014). *Zapošljavanje zatvorenika i socijalna reintegracija*. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Radetić-Lovrić, S., Mirković, B., & Matijević, D. (2017). Stavovi osuđenika o uslovima života u zatvorskim ustanovama. *Zbornik radova XVII Dani kriminalističkih nauka* (str. 252–268). Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu.
- Simović, M. (2023). Tretman osuđenih na kaznu zatvora: Teorijska i empirijska razmatranja. *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, 42(2–3), 109–132. <https://doi.org/10.47152/ziksi2023037>
- Stevanović, Z., & Igrački, J. (2015). Izvršno krivično pravo u Srbiji: od norme do prakse. *Krivično zakonodavstvo – de lege lata et de lege ferenda* (str. 417–426). Ministarstvo pravde Republike Srpske. Ministarstvo pravde Republike Srbije. Grad Prijedor. Univerzitet u Banjoj Luci. Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu. JU Sl. Glasnik Republike Srpske.
- Stojanović, Z. (1991). *Politika suzbijanja kriminaliteta*. Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Stojanović, Z. (2016). *Politika suzbijanja kriminaliteta*. Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Zadorozhnaya, A.V., & Karović, S. (2022). Human Rights and Criminal Process: Modern Tendencies, *European and Asian Law Review*, 5(3), 15–21. http://dx.doi.org/10.34076/27821668_2022_5_3_15

Propisi

- Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, *Sl. novine F BiH*, br. 7/2014 i 74/2020.
- Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, *Sl. glasnik RS*, br. 13/2010, 61/2013 i 68/2020.
- Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, *Sl. novine Brčko distrikta BiH*, br. 53/2011.
- Krivični zakon Bosne i Hercegovine, *Sl. glasnik BiH*, br. 3/03, 32/03 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018, 46/2021, 31/2023 i 47/2023.
- Zakon Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera, *Sl. glasnik BiH*, br. 22/2016.

Reintegration of Former Offenders or the Path to Recidivism (Criminal Reoffending)*

Sadmir Karović

Faculty of Law, University of Travnik, Bosnia and Herzegovina

In this paper, the author aims to address and problematize the adequacy of the criminal enforcement system in terms of the social adaptation and reintegration of convicted persons after serving a prison sentence, as well as to critically examine the potential problems and risks faced by this population. The humanization of the criminal enforcement system requires respect for the personal integrity and dignity of each individual, along with the implementation of appropriate programs and treatments aimed at behavior change and raising awareness about the harmful effects of criminal activity to achieve specific objectives. In this context, the legislator has prescribed a catalog of rights and established certain rules of conduct, particularly for specific categories, such as minors, individuals with mental disorders, persons with disabilities, and drug users. Special attention is given to juveniles due to their age, criminal-legal status, and the potential risk of recidivism (criminal reoffending), with a particular focus on sentencing and the execution of juvenile imprisonment. Accordingly, the paper centers on the social adaptation and reintegration of former offenders, with a particular focus on the real problems and challenges they face after serving their sentences and being released from correctional institutions.

KEYWORDS: criminal enforcement law / convicts / juveniles / recidivism

PRIMLJENO: 1.9.2024.

REVIDIRANO: 5.10.2024.

PRIHVAĆENO: 16.10.2024.

* Predloženo citiranje: Karović, S. (2024). Reintegracija bivših osuđenika ili put u recidivizam (kriminalni povrat). *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, 43(3), 25–37. <https://doi.org/10.47152/ziksi2024032>

©2024 by authors

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0).